

Streszczenie

Podmiotowość i samoświadomość we wczesnej filozofii Józefa Tischnera

Praca prezentuje problematykę podmiotowości we wczesnej filozofii Józefa Tischnera. Zarysowuje kontekst kształtowania się tej filozofii poprzez ukazanie wpływu szeregu bliskich mu myślicieli. Przedstawia inspiracje: metodą transcendentalną i rozumieniem podmiotu przez I. Kanta, G.W.F. Hegla koncepcją *Selbst*, fenomenologią E. Husserla wraz z jego koncepcją podmiotu i „ja transcendentalnego”, podmiotowością i obecnością wartości w obszarze poznania u H. Rickerta, filozofią wartości M. Schelera, ontologią formalną R. Ingardena oraz jego rozumieniem podmiotowości i możliwością poznawczego dostępu do świadomości przedrefleksyjnej, koncepcją myślenia, rozumienia i egzystencji M. Heideggera, hermeneutyką i sposobem myślenia o człowieku P. Ricoeura, sposobem filozofowania i tematami podejmowanymi przez S. Kierkegaarda, kwestiami nadziei i świadectwa obecnymi u G. Marcela i wezwaniem płynącym z relacji z drugim człowiekiem, odsłanianym przez E. Levinasa.

Praca prezentuje ludzką świadomość, jej rodzaje i struktury podmiotowe. Opisano w niej cechy świadomości, uwzględniając możliwość jej intencjonalnego i dialogicznego otwarcia. Zawarto charakterystykę świadomości przedrefleksyjnej i refleksyjnej wraz z ich odmianami. Przedstawiono proces myślenia, rodzący się w doświadczeniu tragiczności i prowadzący do poznawania i rozumienia świata, drugiego człowieka i samego siebie. Przybliżono koncepcje myślenia jako odsłaniania możliwości, osadzonego w przestrzeni wartości. Zaprezentowano odróżnione od siebie dwie podstawowe struktury świadomości: podmiot i „ja”. Ukazano formalną konieczność podmiotu dla procesów, aktów i doznań świadomości oraz jej egotyczną budowę, czyli powiązanie z „ja”. Przedstawiono różnice między podmiotem świadomości i podmiotem poznania, scharakteryzowano „ja” i procesy solidaryzacji. Opisano najbardziej pierwotne „ja aksjologiczne”, ukazując jego pozytywność, prywatność aksjologiczną, irrealny sposób istnienia i indywidualność. Zaprezentowano również sposoby, poprzez które „ja aksjologiczne” odsłania się jako pierwotne doświadczenie „ja”. Następnie przedstawione zostały doświadczenia „ja”, powstałe w wyniku procesów solidaryzacji: „ja somatyczne”, kształtujące się na skutek solidaryzacji z ciałem podczas wykonywania czynności, „ja jako podmiot poznania”, tworzące się w oparciu o świadomość poznania prawdy oraz „ja osobowe”, powstające na kanwie działań odniesionych do wartości.

W pracy przedstawiono samoświadomość jako podstawowy rys podmiotowości oraz ukazano powiązanie podmiotowości z doświadczeniem wartości. Samoświadomość podmiotu jest inna w konsejentywności w porównaniu z refleksją. Zmienia się również w zależności od horyzontów rozumienia i procesów solidaryzacji. Jedną z podstawowych zdolności podmiotu jest odnoszenie się do samego siebie, zarówno w obszarze myślenia i rozumienia siebie jak i kształtowania swojego istnienia. Rdzenne „ja aksjologiczne” opisane przez Tischnera jako wartość oraz obecność wsobnych intencji aktów intencjonalnych wprowadzają do obszaru filozofii świadomości wymiar aksjologiczny. Po tym zabiegu, treści świadomości nie tylko posiadają sens, ale są też ważne – dla kogoś i ze względu na coś.

28.06.2023

Krzysztof Pietruski